

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет фінансів
Кафедра банківської справи та страхування**

галузь знань	07 Управління та адміністрування
спеціальність	072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма	Страховий бізнес
Форма навчання:	очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему «**АВТОТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК**
В УКРАЇНІ»

здобувача **Лещенко Інни Володимирівни**

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

_____Кривошлик Т. Д.

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л. О.

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 58 сторінок, 7 таблиць, 12 рисунків, перелік джерел посилання з 49 найменувань.

«Автотранспортне страхування та його розвиток в Україні»

Об'єкт дослідження: види та програми автотранспортного страхування.

Предмет дослідження: фінансові відносини, що виникають між суб'єктами автотранспортного страхування щодо забезпечення страхового захисту майнових інтересів учасників дорожнього руху.

Мета дослідження. Розкриття теоретичних засад автотранспортного страхування, аналіз його сучасного стану та обґрунтування пропозицій щодо прискорення розвитку такого страхування в Україні.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- визначити необхідність проведення автотранспортного страхування;
- розкрити економічну сутність автотранспортного страхування;
- обґрунтувати роль автотранспортного страхування у захисті інтересів учасників дорожнього руху;
- дослідити етапи розвитку автотранспортного страхування;
- дослідити сучасний стан автотранспортного страхування в Україні та виявити тенденції його розвитку;
- здійснити аналіз показників розвитку автотранспортного страхування на прикладі діяльності АТ «СК «ARX»;
- проаналізувати види та програми автотранспортного страхування на прикладі діяльності АТ «СК «ARX»;
- обґрунтувати пропозиції щодо напрямків подальшого розвитку автотранспортного страхування в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні рекомендацій щодо напрямків прискорення розвитку автотранспортного страхування в Україні.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: страхування, автотранспортне страхування, страхування авто-каско, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, Міжнародна система «Зелена карта».

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	5
1.1 Передумови виникнення та розвитку автотранспортного страхування	5
1.2 Сутність автотранспортного страхування та його роль у захисті інтересів учасників дорожнього руху	10
1.3 Нормативно-правове забезпечення автотранспортного страхування в Україні	20
РОЗДІЛ 2 СТАН РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	25
2.1 Оцінка сучасного стану автотранспортного страхування	25
2.2 Аналіз видів і програм автотранспортного страхування	32
2.3 Напрями прискорення розвитку автотранспортного страхування	45
ВИСНОВКИ	50
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	53

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі автотранспорт є найбільш популярним засобом пересування, водночас він є й найбільш небезпечним, порівняно з іншими транспортними засобами. Використання автотранспортних засобів супроводжується багатьма ризиками, тому автотранспортне страхування є доволі поширеним видом страхування для фізичних та юридичних осіб. Зважаючи на те, що кількість автомобілів щороку зростає, то збільшується й потреба та актуальність автотранспортного страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у процес дослідження теоретичних та практичних аспектів діяльності ринку автотранспортного страхування здійснила значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких В. Базилевич, Г. Бовсуновська, В. Варкалло, О. Гаманкова, О. Грішан, Т. Кривошлик, С. Осадець, Н. Приказюк, В. Плиса, Л. Позднякова, Т. Яворська та ін.

Мета і завдання дослідження. Розкриття теоретичних засад автотранспортного страхування, аналіз його сучасного стану та обґрунтування пропозицій щодо прискорення його розвитку в Україні.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

- визначити необхідність проведення автотранспортного страхування;
- розкрити економічну сутність автотранспортного страхування;
- обґрунтувати роль автотранспортного страхування у захисті інтересів учасників дорожнього руху;
- дослідити етапи розвитку автотранспортного страхування;
- дослідити сучасний стан автотранспортного страхування в Україні;
- здійснити аналіз показників розвитку автотранспортного страхування на прикладі діяльності АТ «СК «ARX»;
- проаналізувати види та програми автотранспортного страхування на прикладі діяльності АТ «СК «ARX»;

- зазначити пропозиції щодо напрямків подальшого розвитку автотранспортного страхування в Україні.

Об'єкт дослідження: види та програми автотранспортного страхування.

Предмет дослідження: фінансові відносини, що виникають між суб'єктами автотранспортного страхування щодо забезпечення страхового захисту майнових інтересів учасників дорожнього руху.

Методи дослідження. Загальнонаукові – аналіз (для розкриття сутності послуг автотранспортного страхування); аналітичні методи – порівняння (для аналізу динаміки та структури страхових премій та страхових виплат), табличний та графічний (для відображення статистичних даних); методи факторного аналізу – статистичний метод (при оцінюванні статистичних даних щодо надходження страхових премій та здійснення страхових виплат); принципи – об'єктивності, достовірності, раціональності.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у формуванні рекомендацій щодо напрямків прискорення розвитку автотранспортного страхування в Україні.

Інформаційною базою дослідження були матеріали наукових, періодичних видань, нормативно-правові акти України з питань автотранспортного страхування, інтернет-ресурси, звітно-аналітична інформація Національного банку України та АТ «СК «ARX».

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної бакалаврської роботи висвітлено на V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС» (Київ, КНЕУ 2023), у тезах «Автотранспортне страхування: визначення змісту».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1 Передумови виникнення та розвиток автотранспортного страхування

Життя та діяльність людини завжди були та є пов'язаними з різноманітними непередбачуваними подіями, які можуть призвести до пошкодження або знищення їх майна, нанесенню шкоди їх здоров'ю або загибелі.

Страхування ж є одним з найбільш надійних та поширених інструментів захисту майнових інтересів населення. Процес страхування передбачає передачу ризику повністю або його частини на відповідальність страховика.

Головною передумовою виникнення страхування можна назвати наявність ризиків, що супроводжують життя та діяльність людини. Також до передумов, що призвели до появи страхування можна віднести бажання та необхідність у захисті та відшкодуванні збитків, що були завдані людині та її майну.

Якщо говорити про передумови виникнення автотранспортного страхування, то до них належать поява автомобілів та наявність ризиків, що супроводжують процес їх використання. Зокрема до ризиків, що є характерними для даного виду страхування можна віднести ризик дорожньо-транспортної пригоди, стихійні лиха, пожежа, протиправні дії третіх осіб та відповідальність власника автотранспортного засобу за шкоду, що була заподіяна іншим особам.

Тому до головних передумов виникнення автотранспортного страхування можна віднести наявність вище перелічених ризиків та необхідність у відшкодуванні збитків, які були завдані як транспортному засобу, так і життю чи здоров'ю третіх осіб.

Перші ознаки виникнення страхування з'явилися досить давно. Так, перші згадки застосування даного механізму сягають ще V тисячоліття до н.е., коли люди захищали себе від можливих торгівельних збитків.

Пізніше, у II тисячолітті до н.е., вже передбачалося укладення угод про спільне відшкодування збитків, що виникали через певну несподівану пригоду або напад розбійників. Такі угоди уклалися між учасниками торговельних караванів. Дані відносини є доволі далекими від сучасного розуміння поняття страхування [1].

Більш сучасних ознак страхування набуває у XIV ст. н.е. Зокрема, у 1347 р. в м. Генуя було укладено перший відомий страховий поліс. Він передбачав страхування вантажу, що перевозився.

Перший страховий поліс у Великій Британії був укладений у 1547 р. Ним передбачалося страхування транспортних ризиків, а саме морське страхування.

На території України страхування виникло в епоху Середньовіччя та було пов'язане, як і в більшості країн світу, з поширенням торгівлі та виникненням торгівельних шляхів. Збитки, які виникали в дорозі, рівномірно розподілялися між усіма учасниками торгового каравану.

Якщо говорити безпосередньо про автотранспортне страхування, то можна виділити кілька етапів його розвитку.

На першому етапі розвитку автотранспортне страхування передбачало страхування лише автотранспортного засобу як майна. Страхування відповідальності водія не розглядалося.

Автотранспортне страхування було започатковане у Великій Британії наприкінці XIX ст. Перший поліс автотранспортного страхування датується 1896 р. Він був виданий учасникам перших автомобільних перегонів.

Уже до 1900 р. кілька компаній у Великій Британії пропонували оформлення полісів страхування автотранспортних ризиків. Починаючи з 1906 р. також запроваджувалося страхування комерційного транспорту, а з 1910 р. страхування мотоциклів [2].

Автотранспортне страхування у Великій Британії передбачало дуальний страховий захист учасників дорожнього руху. Він передбачав захист автомобілів від пошкоджень, що були завдані в результаті ДТП, а також захист водія від наслідків дорожньо-транспортних пригод. Недоліком даного механізму було те, що він не захищав інтереси третіх (потерпілих) осіб, тому що страховик виплачував страхове відшкодування безпосередньо страхувальнику, а не потерпілим особам.

На наступному етапі відбулося виокремлення страхування автомобілів та страхування цивільно-правової відповідальності власників автомобілів перед третіми особами.

Вперше страхування відповідальності запроваджувалося у 1925 р. у США. В Європі вперше даний вид страхування був започаткований у 1929 р. у Франції, коли було створене спеціальне бюро для вивчення статистичних даних, що пов'язані з ДТП [3].

Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів стало обов'язковим видом страхування майже у всіх країнах Європи на початку 50-х рр. XX ст., після прийняття відповідних законів [4].

В Україні, відповідно до постанови Кабінету Міністрів, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів запроваджувалося з 1 січня 1997 р., проте фактично запроваджене було лише з 1 січня 2005 року, коли набрав чинності Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [5].

Разом з розвитком страхування цивільної відповідальності автовласників в межах однієї країни постало питання у відшкодуванні збитків завданих водіями третім особам при перебуванні за кордоном. Щоб спростити даний механізм у травні 1949 р. було засновано міжнародну систему автомобільного страхування «Зелена карта».

Відповідно до цієї системи, поліс страхування цивільно-правової відповідальності автовласників, що був виданий на території однієї країни

учасниці даної системи діє також на території будь-якої іншої країни, що теж є учасником системи страхування «Зелена карта». Страхове відшкодування в таких випадках здійснюється на умовах законодавства країни, на території якої сталася ДТП [6].

Міжнародна система автомобільного страхування «Зелена карта» почала діяти з січня 1953 р.

Це був третій етап розвитку автотранспортного страхування. Поштовхом до створення системи страхування, яка б діяла на території різних країн став розвиток міжнародного автомобільного туризму.

Також на даному етапі відбувалося вдосконалення нормативно-правових та законодавчих документів регулювання автотранспортного страхування, які вже існували в кожній країні. Метою цих змін було створення спільної системи страхування, яка б передбачала захист інтересів потерпілих в результаті ДТП за участі іноземних громадян [3].

Україна була однією з перших країн на пострадянському просторі, яка приєдналася до системи автострахування «Зелена карта».

Після того як була створена відповідна законодавча база для того, щоб здійснювати діяльність зі страхування відповідальності автовласників на міжнародному рівні, Національне бюро України було прийняте до Міжнародної системи автострахування «Зелена карта». З липня 1998 року Національне бюро України отримало статус перехідного члена.

Україні був наданий статус повного члена системи страхування «Зелена карта» з 1 січня 2005 р. Відповідне рішення було прийняте на 38 Генеральній Асамблеї Рад Бюро, яка відбулася у Люксембурзі 27 травня 2004 р. [6].

Наступний етап розвитку автотранспортного страхування розпочався в 70-х рр. ХХ ст. та триває й досі. Він характеризується впровадження інформаційних та інноваційних технологій, підвищенням рівня якості надання страхових послуг та використанням онлайн-сервісів.

На розвиток та впровадження інноваційних технологій та продуктів в автотранспортному страхуванні вплинули такі фактори:

- економічні (сприяють зниженню витрат страховиків, які пов'язані з процесом ведення страхової діяльності; знижують рівень вартості страхування для страхувальників; підвищують рентабельність та стабільність діяльності страховиків);
- соціальні (необхідність в ефективному та надійному механізмі, який б захищав майнові інтереси юридичних та фізичних осіб та гарантував виплату страхового відшкодування за договорами автотранспортного страхування);
- ринкові (інновації підвищують рівень конкуренції на ринку. Конкуренція ж в свою чергу сприяє підвищенню рівня надання страхових послуг, створенню нових продуктів та послуг, які максимально задовольняють потреби споживачів на страховому ринку);
- технологічні (розвиток автомобільної індустрії, а також розвиток цифрових та інформаційних технологій змушує страховиків створювати відповідні інноваційні продукти, послуги та сервіси) [7].

Також на даному етапі відбулося впровадження Європротоколу. Європротокол спрощує процес фіксування обставин дорожньо-транспортної пригоди та дозволяє усім учасникам ДТП швидко та без виклику поліції зафіксувати обставини аварії та звернутися до страхової компанії за виплатою страхового відшкодування [3].

Отже, автотранспортне страхування виникло у Великій Британії наприкінці XIX ст. та порівняно з іншими видами страхування є досить новим видом.

Розвиток автотранспортного страхування відбувався в кілька етапів. Кожному етапові розвитку притаманні свої власні особливості, що його характеризують.

На сучасному етапі розвитку в Україні найбільш поширеними видами автотранспортного страхування є страхування транспортного засобу (авто-каско), обов'язкове страхування цивільної відповідальності автовласників та страхування за договорами системи «Зелена карта».

1.2 Сутність автотранспортного страхування та його роль у захисті інтересів учасників дорожнього руху

У сучасному світі використовується велика кількість різноманітних транспортних засобів, наслідком чого стало виникнення та існування різних видів страхування, які пов'язані з даними транспортними засобами. Проте досвід розвинених країн світу показує, що саме автотранспортні засоби є найбільш поширеними у світі, тому автотранспортне страхування займає одне з провідних місць серед усіх інших видів страхування.

Водночас автострахування є також одним з найбільш ризикових видів страхування, яке поєднує в собі надання різних страхових послуг, пов'язаних з володінням та користуванням наземними транспортними засобами.

Перш ніж визначити роль автотранспортного страхування у захисті інтересів учасників дорожнього руху потрібно визначити сутність самого поняття автотранспортне страхування. Різні вчені, які в різні часи займалися дослідженням даного питання, неоднаково трактували визначення поняття автотранспортне страхування.

У навчальному посібнику «Страхові послуги» Яворської Т. В. автотранспортне страхування трактується як «страхування транспортних засобів від небезпек» [8]. Дане визначення є не зовсім точним, адже не повністю розкриває зміст даного виду страхування.

Бовсуновська Г. С. у своїй праці «Теоретичні засади розвитку автотранспортного страхування» визначає автотранспортне страхування як «систему економічних відносин, які пов'язані зі створенням та використанням спеціальних грошових фондів. Метою створення даних фондів є захист прав та інтересів юридичних й фізичних осіб на випадок настання різних непередбачуваних та несприятливих подій, пов'язаних з володінням та використанням автотранспортних засобів, шляхом виплати страхового

відшкодування» [9]. Дане визначення більш точно розкриває зміст поняття автострахування.

Відповідно до визначення, яке наводить Базилевич В. Д. у своїй роботі «Європейське регулювання страхової діяльності», автотранспортне страхування трактується як «послуги, що забезпечують захист від усіх ризиків, які можуть призвести до пошкодження або знищення транспорту страхувальника, а також до фінансової відповідальності страхувальника за шкоду, завдану майну, життю та здоров'ю інших учасників руху та завдання шкоди життю та здоров'ю водія і пасажирів застрахованого транспорту» [10]. Дане визначення також є не зовсім точним, адже автострахування здійснюється не від усіх ризиків, а від визначених законодавчими актами – для обов'язкових видів страхування та правилами страхування – для добровільних видів.

На нашу думку, більш точним визначенням автострахування є – «сегмент ринку страхових послуг, комплексне поняття, яке об'єднує страхування наземного транспорту та страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів, спрямованих на захист майнових інтересів осіб, які володіють або користуються автотранспортними засобами, а також захист потерпілих осіб (фізичних і юридичних), які можуть зазнати збитків чи шкоди від експлуатації автотранспорту» [11].

На основі вищенаведених визначень можна сказати, що автотранспортне страхування є важливою структурною частиною ринку страхування, що забезпечує захистом майнові інтереси юридичних та фізичних осіб, щодо збитків, яких можуть зазнати внаслідок користування автотранспортними засобами [12].

Для того, щоб більш детально розкрити сутність автострахування необхідно також охарактеризувати функції та принципи даного виду страхування.

Для автострахування характерні такі ж функції, що й для страхування: ризикова; створення й використання страхових резервів; превентивна [13].

Сутність ризикової функції полягає в тому, що страховикові передається матеріальна відповідальність за реалізацію ризиків, передбачених умовами договору страхування або законодавством. Страхувальник ж у свою чергу має

сплатити страховикові певну суму страхової премії, яка залежить від розміру ризику та від ймовірності його настання. І в разі настання страхового випадку страхова компанія має здійснити страхову виплату [13].

Функція створення й використання страхових резервів полягає в перерозподілі коштів між страхувальниками. Тобто страхувальники, які сплатили премії і для яких, протягом дії договору, не настав страховий випадок не отримують виплат, а страхувальники, які зазнали збитків внаслідок страхового випадку, отримують страхову виплату, яка перевищує суму сплаченої премії [13].

Превентивна функція полягає в тому, що страховики та страхувальники зацікавлені в більш обережному поводженні зі застрахованим транспортним засобом та мінімізації негативних наслідків настання страхового випадку.

Превентивна функція поділяється на два види: фінансова та правова. Фінансова превенція полягає в тому, що з певної частини страхових премій фінансуються превентивні заходи, а правова превенція – існує перелік випадків відповідно до якого страхувальник може не отримати страхову виплату [13].

Для страхування в цілому також характерними є такі принципи як страховий ризик, максимальна сумлінність, франшиза, страховий інтерес, співстрахування та перестрахування, диверсифікація та ін [13].

Для автострахування найбільш характерними принципами є такі як: страховий інтерес, страховий ризик, максимальна сумлінність, відшкодування у межах реально завданих втрат та суброгація.

Принцип страхового інтересу полягає в праві власності або володінні транспортним засобом.

Принцип страхового ризику характеризується тим, що існують ризики та події, на випадок яких здійснюється страхування.

Принцип максимальної сумлінності ґрунтується на тому, що страховик та страхувальник не приховують один від одного жодної інформації, що стосується автотранспортного засобу.

Принцип відшкодування у межах реально завданих втрат – страхові виплати повинні покривати завданні збитки, а не приносити прибуток.

Принцип суброгації полягає в переданні від страхувальника до страховика права на стягнення заподіяної шкоди, у межах виплачених сум, з винних осіб [13].

Автотранспортне страхування є комплексним поняттям. Даний вид страхування поєднує в собі майнове страхування, особисте страхування та страхування відповідальності.

Майнове страхування охоплює такі види як страхування авто-каско (страхування наземних транспортних засобів) та КАРГО-страхування (страхування вантажів, які перевозяться автомобільним транспортом). Об'єктом страхування є автотранспортні засоби та вантажі [13].

Страхування авто-каско – це добровільне страхування транспортного засобу від часткового пошкодження або повного зниження внаслідок дорожньо-транспортної події, викрадення, стихійного лиха, протиправних дій третіх осіб, вибуху, пожежі та інших ризиків [14].

КАРГО-страхування передбачає страхування вантажів, які перевозяться наземним транспортним засобом без врахування страхування самого транспортного засобу [15].

Особисте страхування передбачає страхування від нещасних випадків на автотранспорті. Об'єктом такого страхування є життя, здоров'я водіїв та пасажирів [13].

Добровільне страхування від нещасних випадків на автотранспорті передбачає відшкодування шкоди, яка була заподіяна життю чи здоров'ю водіїв або пасажирів транспортного засобу в результаті настання дорожньо-транспортної пригоди [14].

Страхування відповідальності охоплює такі види послуг як страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів й страхування відповідальності автоперевізників. Об'єктом страхування є цивільно-правова відповідальність власників наземних транспортних засобів та відповідальність автоперевізників [13].

Відповідно до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [16]

договори за даним видом страхування поділяються на внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності та договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Внутрішній договір страхування діє лише на території України. Міжнародний договір страхування діє на території тих країн, які вказані в договорі. Також існує сертифікат «Зелена карта», який визнається та діє на території тих країн, які є учасниками міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена карта» [16].

Україну в системі «Зелена карта» представляє Моторне (транспортне) страхове бюро України. Основним завданням даної системи є захист потерпілих в ДТП за участю автовласників-нерезидентів країни. Без полісу «Зелена карта» водій не має права керувати автомобілем на території країн-учасниць даної системи.

Страхування відповідальності автоперевізників передбачає відшкодування страхувальником шкоди, заподіяної третім особам або їх майну у зв'язку з наданням послуг по перевезенню вантажів [14].

Відповідно до Закону України «Про страхування» автотранспортне страхування охоплює види страхування, які надаються як у добровільній, так і в обов'язковій формі.

До добровільних видів страхування належать страхування наземних транспортних засобів (страхування авто-каско) та страхування вантажів (КАРГО-страхування).

До обов'язкових видів страхування належить страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [17].

Також варто зазначити особливість, яка притаманна страхуванню цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Крім того, що даний вид страхування здійснюється в обов'язковій формі, він також може проводитися і в добровільній формі.

Важливою частиною будь-якого виду страхування є суб'єкти страхування.

Суб'єктами автотранспортного страхування є страховик, страхувальник, об'єднання страховиків, треті (потерпілі) сторони, страхові посередники та орган нагляду за страховою діяльністю.

Страховик – це фінансова установа, що отримала ліцензію на право проведення відповідного виду страхування [17]. Страховик бере на себе зобов'язання здійснити виплату відшкодування у разі настання страхового випадку, за умови сплати страхувальником страхових платежів.

Страхувальником може бути як фізична, так і юридична особа, яка безпосередньо укладає договір страхування, а також здійснює сплату страхових премій [17]. Щоб укласти договір автотранспортного страхування особа повинна бути власником автотранспортного засобу або користуватися ним на законних підставах. Також особа має підтвердити своє право на володіння чи користування автотранспортним засобом надавши відповідні документи страховику. Такими документами можуть бути свідоцтво про реєстрацію автотранспортного засобу та посвідчення водія.

До об'єднань страховиків у напрямку автотранспортного страхування можна віднести Моторне (транспортне) страхове бюро України. Воно є об'єднанням страховиків, які здійснюють страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Страховики, які надають дані страхові послуги, обов'язково повинні бути членами цього об'єднання [18].

Треті (потерпілі) сторони – фізичні або юридичні особи, життю чи майну яких була заподіяна шкода в результаті ДТП з використанням транспортного засобу [16].

До страхових посередників відносяться страхові брокери та страхові агенти.

Страховими брокерами мають право бути фізичні та юридичні особи, які, відповідно до встановленого порядку, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності та надають послуги зі страхового посередництва від свого імені та за дорученням страхувальника.

Страховими агентами мають право бути як фізичні, так і юридичні особи. Агенти діють від імені страховика та за його дорученням і виконують частину його страхової діяльності.

Нагляд за страховою діяльністю на території України, починаючи з 1 липня 2020 року, здійснює Національний Банк України.

Національний Банк України як регулятор ринку страхування України видає ліцензії на право здійснення відповідних видів страхування, а також встановлює нормативи платоспроможності та ліквідності, дотримання яких є обов'язковим для страховиків.

За умови недотримання даних нормативів НБУ має право скасувати дію виданої ліцензії.

У страхуванні, зокрема і в автострахуванні, важливими є такі поняття як страхова сума, страхове відшкодування, страхова премія та франшиза.

Страхова сума – сума, у межах якої страхова компанія повинна здійснити виплату в разі настання випадку, що є страховим [17].

У страхуванні авто-каско страхова сума визначається індивідуально за кожним договором страхування на основі дійсної чи залишкової вартості транспортного засобу. В обов'язковому страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів страхова сума за шкоду, завдану майну, становить 160 000 грн, а за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю потерпілих, – 320 000 грн. Страхова сума за страхуванням «Зелена карта» визначається згідно з чинним законодавством країни, на території якої стався страховий випадок. У страхуванні відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів страхова сума встановлюється за кожну повну та неповну тонну небезпечного вантажу залежно від класу небезпеки та вантажу.

Страхове відшкодування (страхова виплата) – грошові кошти, що виплачуються страховиком страхувальнику при настанні страхового випадку [17]. Страхова виплата спрямована на покриття збитку, а не на отримання прибутку, тому не повинна перевищувати розміру фактичного збитку. Розмір страхового відшкодування не може бути більшим за розмір страхової суми.

Страховик може відмовити страхувальнику у страховій, якщо страхувальник перебував у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, невчасно повідомив про настання страхового випадку, якщо управління транспортним засобом здійснювала особа, що не має водійського посвідчення. Також відмова у виплаті страхового відшкодування може бути тоді, коли страховий випадок настав через порушення правил дорожнього руху чи правил пожежної безпеки та через навмисні дії страхувальника. Якщо автотранспортний засіб був пошкоджений в результаті воєнних дій чи масових заворушень, то виплата страхового відшкодування також не проводиться.

Страхова премія (страховий платіж) – плата за страхування, яку страхувальник має сплатити відповідно до договору страхування [17]. Розмір страхової премії залежить від розміру страхової суми та страхового тарифу. На страховий тариф впливає кількість та перелік ризиків, які страхувальник включає до договору страхування, а також тип та марка автомобіля, його призначення, рік випуску, умови та строк використання, вік та стаж водія та інші фактори.

Договір страхування починає діяти тоді, коли було сплачено перший страховий платіж.

Франшиза – частина збитку, яку страховики не відшкодовують страхувальникам відповідно до умов договорів страхування [17]. Франшиза поділяється на умовну та безумовну.

Умовна франшиза – якщо сума збитку перевищує розмір франшизи, то вона не враховується і збиток відшкодовується у повному розмірі.

Безумовна франшиза – якщо сума збитку перевищує розмір франшизи, то вона враховується і сума відшкодування дорівнює сумі збитку зменшеній на розмір франшизи.

В автотранспортному страхуванні здебільшого використовується безумовна франшиза.

В автотранспортному страхуванні основними ризиками є:

- дорожньо-транспортні пригоди;
- пожежа;

- стихійні лиха;
- протиправні дії третіх осіб;
- відповідальність страхувальника за шкоду, заподіяну іншим особам [13].

Найбільш поширеним ризиком, який притаманний автотранспортному страхуванню, є ризик дорожньо-транспортної пригоди. На ймовірність настання ДТП впливають такі фактори як «перевищення допустимої швидкості руху, недостатня видимість, їзда в темний час доби, погане вуличне освітлення, чинники, що пов'язані зі станом транспортного засобу (стан гальмівної системи, загальний технічний стан автотранспортного засобу), фізіологічні аспекти (втома, поганий зір водія, загальний стан здоров'я водія, алкогольне чи наркотичне сп'яніння водія)» [19].

У табл. 1.1 наведено кількість дорожньо-транспортних пригод з постраждалими, що сталися на дорогах України.

Таблиця 1.1 – Кількість ДТП з постраждалими в Україні

Рік	Кількість ДТП з постраждалими
2017	27 220
2018	24 294
2019	26 052
2020	26 140
2021	24 521
2022	18 628

Джерело: розроблено автором за даними [22]

Як дозволяє побачити наведена вище табл. 1.1, кількість ДТП з постраждалими в Україні змінювалася в межах від 27 220 у 2017 р. до 18 628 у 2022 р. Максимальна кількість була у 2017 р., а мінімальна – у 2022 р. Зниження показника ДТП у 2022 р, порівняно з 2021 р., пояснюється відсутністю даних з тимчасово окупованих території України.

Кількість ДТП у період з 2017 р. по 2021 р. постійно змінювалася, але залишалася на досить високому рівні. Дану статистику можна пояснити збільшенням кількості автомобілів, необережністю водіїв та пішоходів та поганим станом дорожнього покриття.

Ще одним ризиком, що притаманний даному виду страхування є пожежа, тобто неконтрольоване горіння. Горіння може бути як зовнішнім, так і таким, що виникло в результаті самозаймання.

Наступним ризиком є стихійні лиха – зовнішня дія природних явищ. До стихійних явищ відносяться удар блискавки, град, злива, ураган, буря, повінь, землетрус, сильний снігопад, обвал. Важливим фактором у даному ризику є регіон використання автотранспортного засобу [13].

Ще одним ризиком є протиправні дії третіх осіб. До протиправних дій можна віднести «розкрадання деталей чи додаткового обладнання, пошкодження скла, навмисне повне знищення або часткове пошкодження застрахованого транспортного засобу» [13]. Також до протиправних дій належить ризик викрадення (незаконне заволодіння транспортним засобом). Даний ризик залежить від престижності автомобіля, місця його зберігання, наявності сигналізації та терміну використання транспортного засобу [13].

До страхових ризиків в автострахуванні також належить відповідальність страхувальників за шкоду, заподіяну іншим особам. Даний ризик передбачає виникнення у страхувальників зобов'язань відшкодувати збитки потерпілим особам.

Якщо говорити про роль автотранспортного страхування у захисті інтересів учасників дорожнього руху, то вона полягає в мінімізації ризиків та у відшкодуванні збитків, що були завдані транспортному засобу (страхування авто-каско) та шкоди, що була завдана життю й здоров'ю потерпілих осіб, а також їх майну (страхування цивільно-правової відповідальності автовласників) і це є проявом фінансової безпеки фізичних та юридичних осіб – учасників дорожнього руху. Можливості автотранспортного страхування зростають із розширенням кола страхувальників, а це, у свою чергу, підвищує фінансовий потенціал страховиків. На посилення саме цих тенденцій слід очікувати у найближчій перспективі.

Для підтвердження наведених вище тверджень на рис. 1.1 наведено інформацію про здійснені страхові виплати за такими видами автострахування як страхування авто-каско, ОСЦПВВНТЗ та «Зелена карта» у 2021 р. (у млн грн).

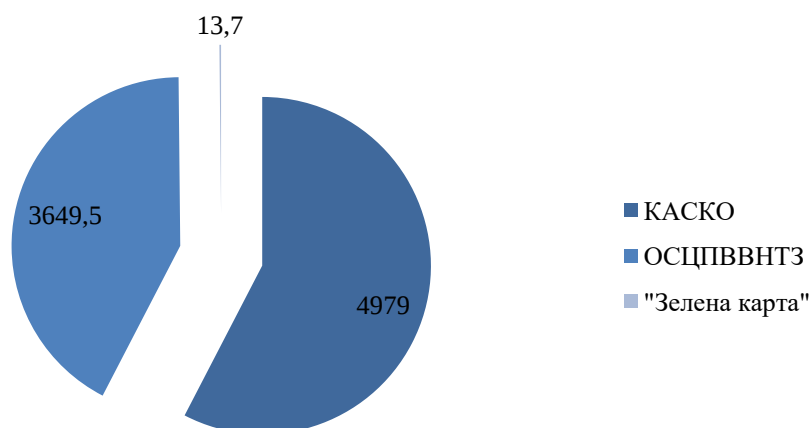

Рисунок 1.1 – Валові страхові виплати за автотранспортним страхуванням в Україні у 2021 р.

Джерело: розроблено автором за даними [27]

З наведених вище даних можна побачити, що виплати за різними видами автотранспортного страхування є досить високими. Тому вони відіграють важливу роль при захисті майнових інтересів учасників дорожнього руху.

1.3 Нормативно-правове забезпечення автотранспортного страхування в Україні

В Україні ринок автотранспортного страхування регулюється законами України, постановами Національного банку України та Моторним (транспортним) страховим бюро України.

До законів, якими регулюється ринок автотранспортного страхування, належать Закон України «Про страхування» та Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Основним законодавчим актом у сфері страхування, зокрема й автотранспортного страхування, є Закон України «Про страхування». Закон України «Про страхування», що діє нині, був прийнятий у 1996 р.

Даний закон розкриває загальні правові засади й основи здійснення страхової діяльності, а також регулює відносини у сфері страхування.

Відповідно до Закону України «Про страхування» автотранспортне страхування поділяється на таке, що здійснюється в обов'язковій та добровільній формах та має відповідний перелік видів страхування, що належать до кожної з форм. Також даний закон визначає сутність договору страхування та містить перелік його складових.

Загальна та більш детальна характеристика Закону України «Про страхування» наведена на рис. 1.2.

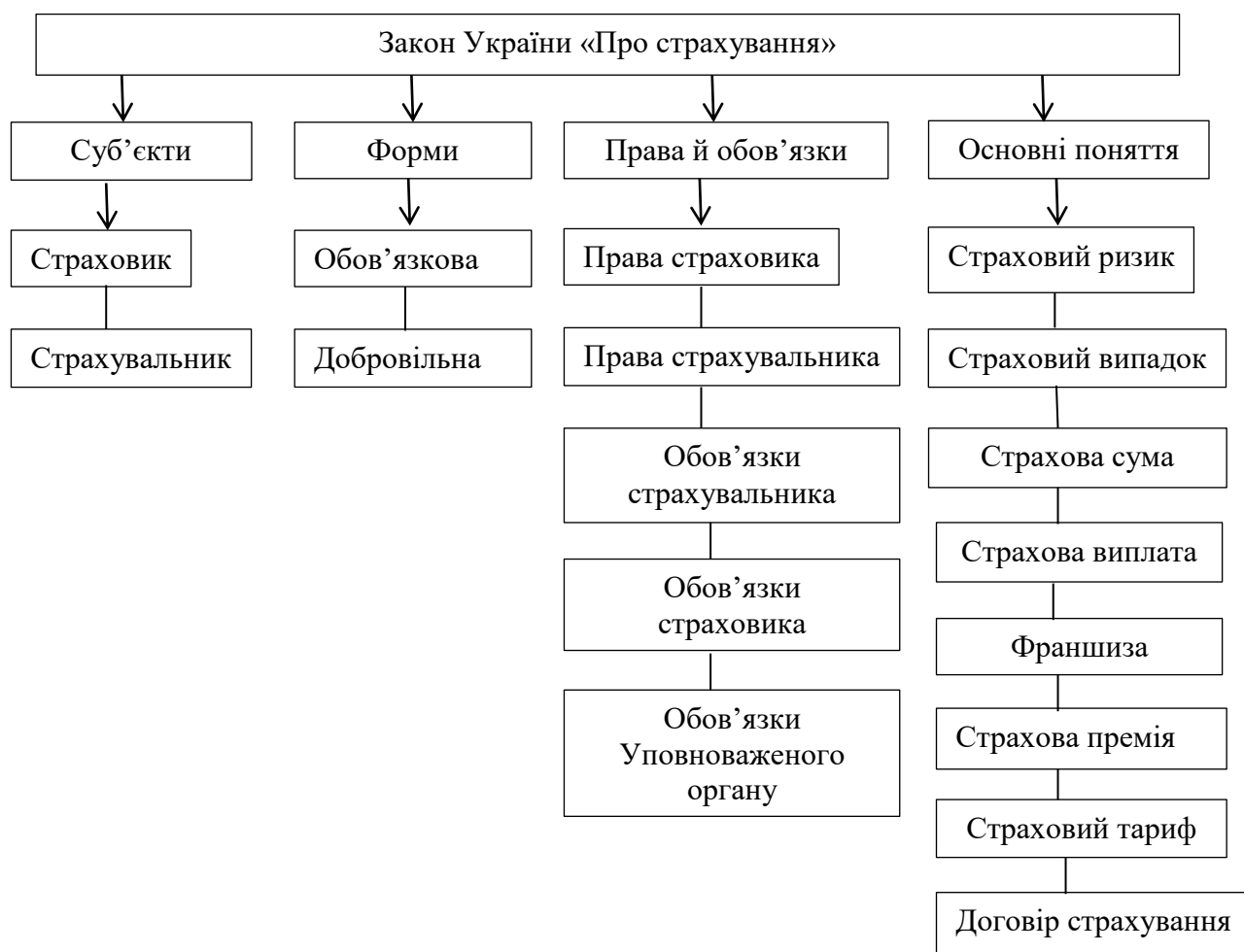

Рисунок 1.2 – Загальна характеристика Закону України «Про страхування»

Джерело: розроблено автором за даними [17]

Також варто зазначити, що з 19.12.2021 р. набрав чинності новий Закон України «Про страхування», проте даний закон вводиться в дію починаючи з 01.01.2024 р.

Новий закон передбачає внесення змін до вимог щодо процесу отримання ліцензій страховими компаніями, оцінки їх платоспроможності й ліквідності та припинення діяльності компаній. Також у даному законі передбачено чіткий переліг вимог до діяльності страхових посередників.

Ще одним важливим законодавчим актом у сфері автотранспортного страхування є Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [16].

Предметом даного виду страхування є майнові інтереси, які пов'язані з відшкодуванням особою, відповідальність якої була застрахована, шкоди, що була заподіяна життю, здоров'ю чи майну потерпілої особи в результаті дорожньо-транспортної пригоди. Майнові інтереси не повинні суперечити законодавству України [16].

Даний закон передбачає перелік та визначення усіх понять, що є основними для сфери страхування цивільно-правової відповідальності автовласників. А саме суб'єкти, об'єкти, форми, ризики, страхова сума, види договорів страхування та інші елементи, що пов'язані з обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Страховим випадком, відповідно до зазначеного закону, є дорожньо-транспортна пригода, яка сталася за участю забезпеченого транспортного засобу, в результаті якої й настає цивільно-правова відповідальність особи, відповідальність якої є застрахованою.

Відповідно до цього закону страхування цивільно-правової відповідальності автовласників може проводитися як в обов'язковій так і в добровільній формі. А договори страхування поділяються на внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників та

договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності [16].

У законі також зазначені умови за яких дія договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності може бути достроково припинена. Це може статися як з ініціативи страхувальника, так і з ініціативи страховика, а також за їх спільною згодою.

З ініціативи страхувальника дія договору страхування припиняється тоді, коли забезпечений транспортний засіб було знищено або з інших підстав, що не суперечать законодавству.

З ініціативи страховика дія договору страхування припиняється тоді, коли сума усіх виплачених страхових відшкодувань перевищує агреговану страхову суму.

Також у даному законі зазначаються й інші важливі деталі проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Одним з органів, що забезпечує дотримання страховими компаніями, що здійснюють страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, усіх законодавчих вимог та нормативів є Моторне (транспортне) страхове бюро України.

Моторне (транспортне) страхове бюро України – це об'єднання страховиків, що здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності. МТСБУ є неприбутковою організацією та здійснює свою діяльність відповідно до українського законодавства та свого Статуту [18].

Страхові компанії, що мають ліцензії на проведення даного виду страхування обов'язково повинні бути членами Моторного (транспортного) страхового бюро України.

До основних завдань МТСБУ належить:

- забезпечення членства України в міжнародній системі автомобільного страхування «Зелена карта»;

- контроль за роботою страховиків-членів як на території України, так і за кордоном;
- виконання гарантійних функцій щодо відшкодування шкоди, яка була завдана третім особам під час використання наземних транспортних засобів;
- керування страховими резервними фондами, які були утворені при Бюро для виконання покладених на нього функцій [18].

На сьогоднішній день членами Моторного (транспортного) страхового бюро України є 41 страхова компанія.

Варто також сказати, що автотранспортне страхування в Україні регулюється такими нормативними актами як:

- Постанова Правління Національного банку України «Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 30 травня 2022 року № 109 [120]. Відповідно до цієї Постанови розмір страхової суми за шкоду, що була заподіяна майну потерпілих осіб становить 160 000 грн, за шкоду, що була заподіяна життю й здоров'ю – 320 000 грн;
- Постанова Правління Національного банку України «Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 30 травня 2022 року № 108 [21]. Відповідно до цієї Постанови розмір страхового відшкодування при оформленні Європротоколу є додатково лімітованим та становить 80 000 грн;
- правила страхування (розробляються страховою компанією для добровільних видів автотранспортного страхування).

Окрім наведених вище законів та об'єднань, до нормативно-правових актів, що забезпечують діяльність автотранспортного страхування в Україні належать також Податковий кодекс України, Господарський кодекс України, Постанови Правління Національного банку України, як органу, що здійснює нагляд за діяльністю страхових компаній на території України та Директиви Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2

СТАН РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Оцінка сучасного стану автотранспортного страхування

У сучасних умовах автотранспортні засоби є основним засобом пересування більшої частини населення як в Україні, так і за кордоном. Кожного року кількість автотранспортних засобів збільшується, а, отже, збільшується потреба в автотранспортному страхуванні.

Щоб охарактеризувати сучасний стан автотранспортного страхування в Україні необхідно проаналізувати основні показники, що характеризують стан його розвитку.

У рамках роботи доцільно проаналізувати обсяг страхових премій та страхових виплат за найбільш поширеними видами автотранспортного страхування, а також їх частку на ринку страхування України. Частка автострахування за зібраними страховими преміями на страховому ринку України наведена на рис. 2.1.

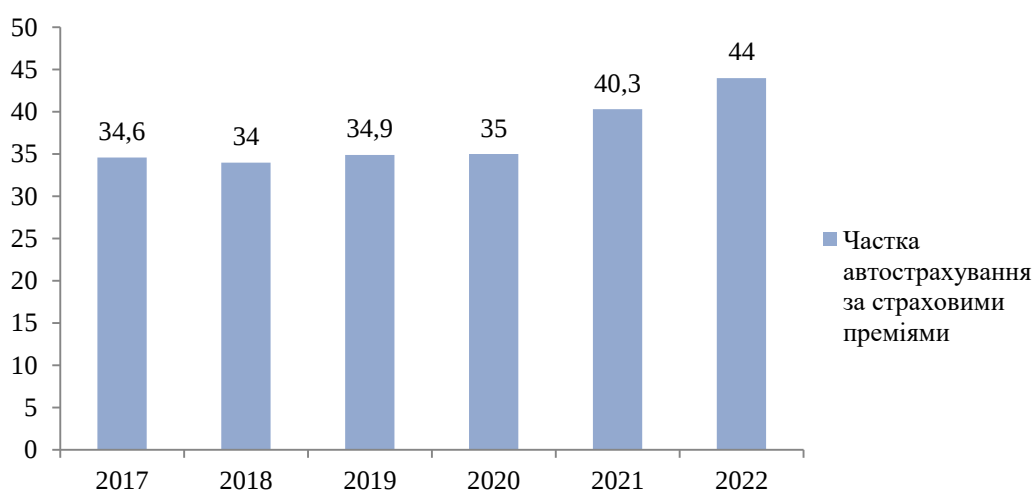

Рисунок 2.1 – Частка автострахування за валовими страховими преміями на ринку страхування України у 2017-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [23-28]

З наведених вище даних можна побачити, що частка автотранспортного страхування, а саме авто-каско, ОСЦПВ та «Зелена карта», з кожним роком зростає. Протягом досліджуваного періоду даний показник змінювався в межах від 34,6 % у 2017 р. до 44 % у 2022 р. Мінімальне значення спостерігалось у 2018 р. на рівні 34 %, максимальне – у 2022 р. на рівні 44 %.

У 2022 р., в порівнянні з 2017 р., частка автотранспортного страхування зросла на 9,4 %.

Найбільш поширені види автострахування займають більш ніж 30 % ринку страхування України. Також варто зазначити, що даний відсоток з кожним роком продовжує зростати.

Далі проаналізуємо страхові премії та страхові виплати за страхуванням авто-каско, які наведені на рис. 2.2.

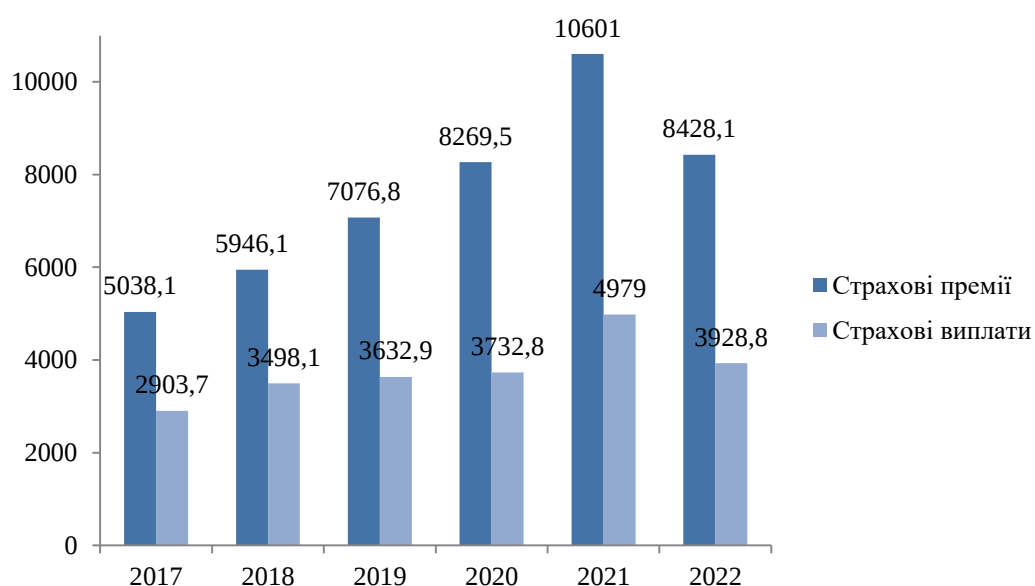

Рисунок 2.2 – Валові страхові премії та виплати зі страхування авто-каско в Україні за 2017-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [32-25, 29]

Протягом досліджуваного періоду страхові премії з страхування авто-каско збільшувалися від 5 038,1 млн грн у 2017 р. до 10 601 млн грн у 2021 р. У 2022 р. відбулося зниження рівня страхових премій до 8 428,1 млн грн. Дане зменшення також можна пояснити тим, що відсутні дані з тимчасово окупованих територій України.

Найнижчий рівень страхових премій спостерігався у 2017 р., а найвищий – у 2021 р.

Також варто зазначити, що у період з 2017 р. до 2021 р. страхові премії за даним видом автотранспортного страхування зросли на 5 562,9 млн грн або більше, ніж на 50 %.

Збільшення даного показника можна пояснити, зокрема, збільшенням кількості укладених договорів страхування.

Якщо говорити про страхові виплати, то найменша кількість виплат спостерігалася у 2017 р. та становила 2 903,7 млн грн, найбільшим значення даного показника було у 2021 р. та становило 4 797 млн грн.

У період з 2017 р. до 2021 р. сума виплат зросла на 2 075,3 млн грн, що становить майже 50 %. У 2022 р. рівень страхових виплат дещо знизився.

Дані щодо валових страхових премій та страхових виплат за внутрішніми договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів наведена нижче на рис. 2.3.

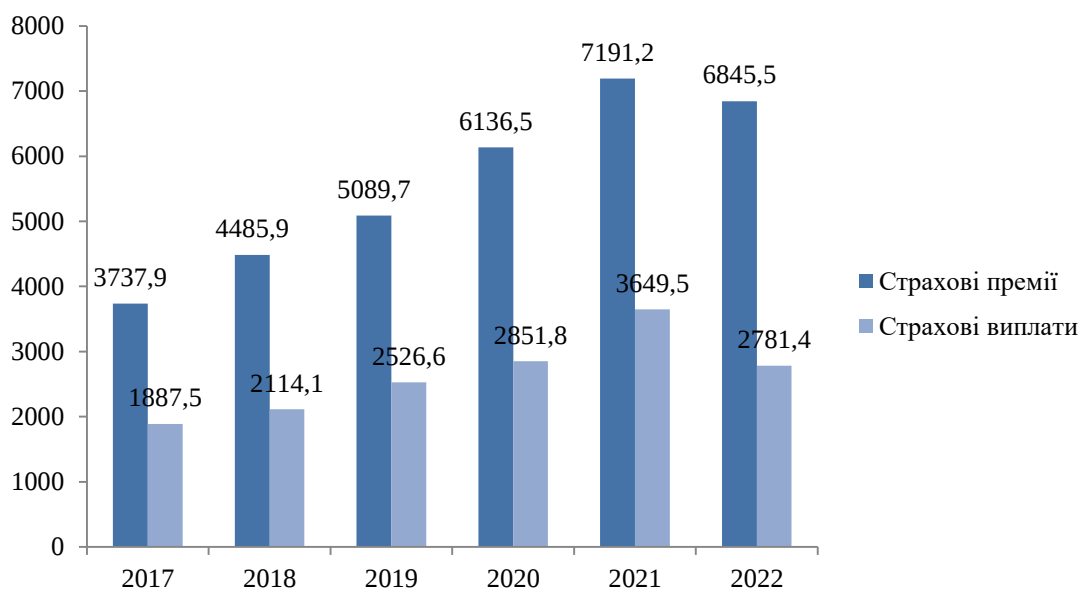

Рисунок 2.3 – Валові страхові премії та виплати за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ в Україні за 2017-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [30-33]

Протягом досліджуваного періоду валові страхові премії за внутрішніми договорами страхування цивільної відповідальності автовласників постійно

збільшувалися. Мінімальне значення було у 2017 р. та становило 3 737,9 млн грн, а максимальне значення спостерігалось у 2021 р. та становило 7 191,2 млн грн.

У 2021 р., в порівнянні з 2017 р., страхові премії збільшилися на 3 453,3 млн грн або майже вдвічі.

У 2022 р., в порівнянні з попереднім роком, загальна сума страхових премій за даним видом страхування дещо знизилася. Зменшення суми отриманих премій відбулося через неможливість проведення страхової діяльності на тимчасово окупованих територіях України та неможливість отримання даних з зазначених територій.

Збільшення даного показника протягом попередніх років можна пояснити збільшенням кількості наземних транспортних засобів. Зважаючи на те, що даний вид страхування є обов'язковим, то збільшення кількості автомобілів означає збільшення кількості укладених договорів страхування, а, отже, збільшення суми загальних страхових премій.

Обсяг страхових виплат за внутрішніми договорами страхування також кожного року продовжувала збільшуватися. У 2017 р. загальна сума виплат становила 1 887,5 млн грн, що є мінімальним значенням протягом усього досліджуваного періоду. Максимальне значення було у 2021 р. та знаходилося на рівні 3 649,5 млн грн.

У 2021 р., в порівнянні з 2017 р., страхові виплати збільшилися на 1 762 млн грн або майже на 50 %.

У 2022 р., порівняно з попереднім роком, спостерігалось незначне зниження рівня виплати страхового відшкодування. Дане зниження можна пояснити, зокрема, тим, що було укладено менше договорів страхування через неможливість здійснення страхової діяльності на тимчасово окупованих частинах країни.

Далі також проаналізуємо страхові премії та страхові виплати за міжнародними договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів («Зелена карта»), які наведено нижче в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Валові страхові премії та виплати за міжнародними договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів («Зелена карта»)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Страхові премії, млн грн	1 082,1	1 288,7	1 634,7	1 177,9	1 564,3	3 978,3
Страхові виплати, млн грн	11,7	11,6	15,4	16,5	13,7	793,7

Джерело: розроблено автором за даними [34-37]

З наведених вище даних можна побачити, що загальна сума страхових премій за міжнародними договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, протягом досліджуваного періоду, збільшується. Найменша загальна сума зібраних страхових премій була у 2017 р. та становила 1 082,1 млн грн. Найбільша сума спостерігалася у 2022 р. та становила 3 978,3 млн грн.

У 2020 р. спостерігається зменшення загального обсягу страхових премій на 456,8 млн грн. Таке різке зменшення пояснюється пандемією Covid-19, що супроводжувалася зниженням рівня міжнародного туризму та закриттям кордонів.

У 2022 р. спостерігалася різке зростання загальної суми страхових премій за даним видом страхування. Порівняно з попереднім роком сума збільшилася на 2 414 млн грн. Таке збільшення суми зібраних премій відбулося через те, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням на територію України збільшилася кількість осіб, що виїжджали за кордон на власних автотransпортних засобах. Зважаючи на те, що наявність полісу страхування за даним видом є обов'язковою умовою для перетину кордону, спостерігалася збільшення кількості укладених договорів страхування, а, отже, збільшувалася сума отриманих страхових платежів.

Страхові виплати за міжнародними договорами є досить невеликими. Мінімальне значення спостерігалася у 2018 р. та становило 11,6 млн грн. Максимальним значення було у 2022 р. та становило 793,7 млн грн.

Варто зазначити, що у 2022 р., крім збільшення суми отриманих премій, також спостерігалось зростання рівня виплати страхових відшкодувань за міжнародними договорами. Таке зростання пояснюється тим, що відбулося збільшення кількості автомобілів, що використовувалися за межами території України.

Досить невеликий розмір страхових виплат за міжнародними договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів можна пояснити тим, що перебуваючи за кордоном водії є більш уважними та менше порушують правила дорожнього руху.

У рамках роботи також доцільно проаналізувати як розподіляються страхові премії та страхові виплати за даними видами автотранспортного страхування.

Розподіл страхових премій за видами автотранспортного страхування у 2022 р. наведений нижче на рис. 2.4.

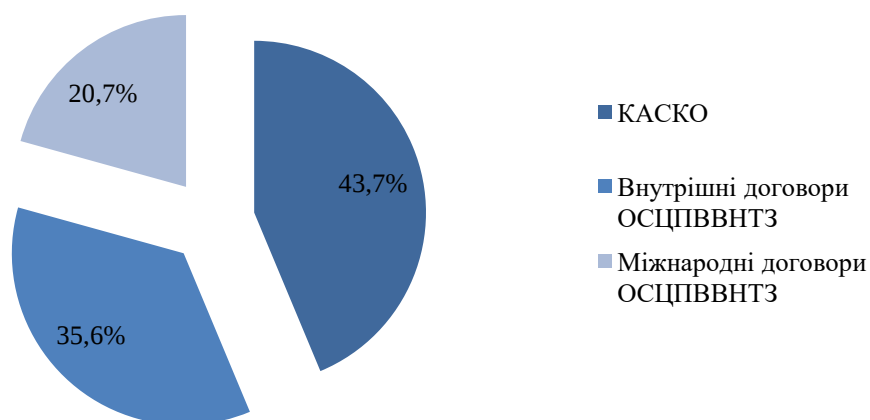

Рисунок 2.4 – Розподіл валових страхових премій за видами автотранспортного страхування в Україні в 2022 р.

Джерело: розроблено автором за даними [29, 33, 37]

З наведених вище даних можна побачити, що майже половина, а саме 43,7 %, загальних страхових премій за автотранспортним страхуванням припадає саме на страхування авто-каска. Далі 35,6 % припадає на обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності автовласників (за внутрішніми договорами).

Найменша частка, а саме 20,7 %, припадає на міжнародні договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників.

Варто також зазначити, що у 2021 р. розподіл премій за видами автотранспортного страхування мав таку ж послідовність, але частки, що припадали на певний вид, дещо відрізнялися. Так, на страхування авто-каско припадало 55 % страхових премій, на внутрішні договори ОСЦПВВНТЗ – 37 %, на міжнародні договори ОСЦПВВНТЗ – 8 % [27, 31-32].

Найменше змінилася частка, що припадала на страхування за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ, вона залишилася майже на тому ж рівні. Найбільше змінилися частки, що припадали на страхування авто-каско та страхування за міжнародними договорами ОСЦПВВНТЗ.

Розподіл валових страхових виплат за видами автотранспортного страхування у 2021 р. наведений нижче на рис. 2.5.

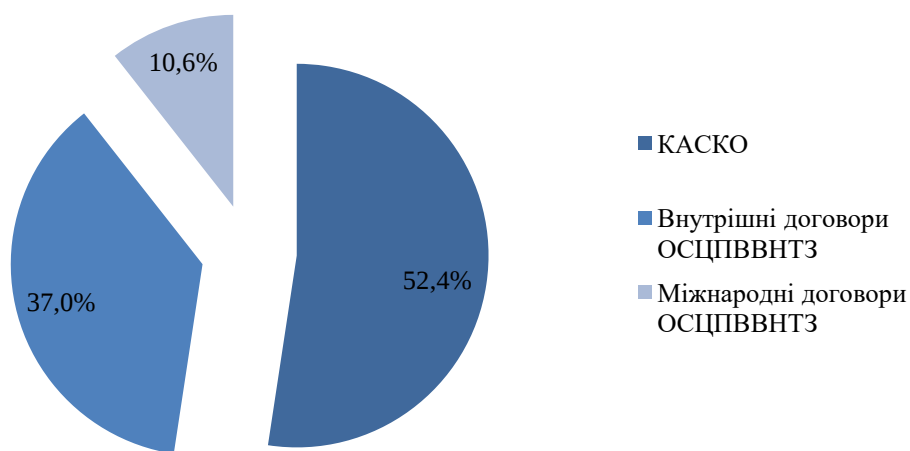

Рисунок 2.5 – Розподіл валових страхових виплат за видами автотранспортного страхування в Україні в 2022 р.

Джерело: розроблено автором за даними [29, 33, 37]

З наведених вище даних можна побачити, що більше ніж половина, а саме 52,4 %, загальних страхових виплат за автотранспортним страхуванням припадає на страхування авто-каско. Далі 37 % припадає на внутрішні договори страхування цивільно-правової відповідальності автовласників. Найменша частка,

а саме 10,6 %, припадає на міжнародні договори страхування цивільно-правової відповідальності автовласників.

У 2021 р. частка, що припадає на страхування авто-каско становила 57,6 %, на страхування за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ – 42,2 %, за міжнародними договорами ОСЦПВВНТЗ – 0,2 % [28, 32-33].

Якщо порівнювати наведені дані, то можна побачити, що найбільше змінилася частка, що припадає на страхування за міжнародними договорами ОСЦПВВНТЗ, а саме збільшилася на 10,4 %, найменше – за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ. Частка, що припадає на страхування авто-каско зменшилася трохи більше, ніж на 5 %.

Отже, найбільш поширеними видами автотранспортного страхування є страхування авто-каско, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, яке поділяється на страхування за внутрішніми договорами та міжнародними договорами (страхування «Зелена карта»).

Автотранспортне страхування займає більш ніж 30 % страхового ринку України.

Найбільша частка страхових премій та виплат припадає на страхування авто-каско, далі йде ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами та найменша частка припадає на страхування «Зелена карта».

2.2 Аналіз видів і програм автотранспортного страхування

Сьогодні на страховому ринку України існує багато страхових компаній, що пропонують послуги з різних видів автотранспортного страхування. Одним з лідерів на ринку за сумою зібраних страхових премій та виплачених страхових відшкодувань є АТ «СК «ARX».

АТ «СК «ARX» займає 1 місце в рейтингу страхових компаній в сегменті авто-каско та входить у топ-10 у сегменті ОСЦПВ. За підсумками 2021 р. страхова компанія займала 1 місце у рейтингу страхових компаній за обсягом валових страхових премій та 2 місце за обсягом страхових виплат [27].

АТ «СК «ARX» є частиною міжнародної канадської страхової групи Fairfax Financial Holdings. На страховому ринку України компанія працює починаючи з 1994 р. За цей час СК змінила кілька назв. 11 років страхова компанія працювала під брендом АХА, а починаючи з 2019 р. працює під назвою ARX [38].

Страхова компанія має ліцензії на здійснення як добровільних, так і обов'язкових видів страхування. Також АТ «СК «ARX» є асоційованим членом Моторного (транспортного) страхового бюро України та має право на укладення договорів з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

До страхового портфелю АТ «СК «ARX» входять такі види страхування: медичне страхування (безперервне страхування здоров'я), страхування наземного транспорту (крім залізничного), страхування вантажів та багажу, страхування майна, страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника), страхування відповідальності перед третіми особами, страхування фінансових ризиків, страхування медичних витрат, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за внутрішніми договорами), страхування сільськогосподарської продукції та інші види страхування [38].

АТ «СК «ARX» є стабільним та надійним страховиком. На це вказують дані про суму активів та власного капіталу. Дані про суму активів та власного капіталу наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Активи та власний капітал АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Активи, млн грн	1 932,7	2 320,1	3 057,7	3 698,4
Власний капітал, млн грн	489,1	606,8	957,3	1 154,7

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

Активи страхової компанії є одним з ключових показників її платоспроможності. З наведених вище даних можна побачити, що сума активів постійно збільшується.

Мінімальне значення було у 2018 р. та становило 1 932,7 млн грн. Максимальне значення спостерігалось у 2021 р. на рівні 3 698,4 млн грн. Протягом досліджуваного періоду сума активів збільшилася на 1 765,7 млн грн, що вказує на платоспроможність компанії.

Протягом досліджуваного періоду розмір власного капіталу також постійно збільшувався. Мінімальне значення спостерігалось у 2018 р. та становило 489,1 млн грн, максимальне – у 2021 р. на рівні 1 154,7 млн грн. Загальне збільшення становило 665,6 млн грн.

Постійне зростання суми власного капіталу говорить про те, що страхова компанія є надійною.

Якщо говорити про показники діяльності АТ «СК «ARX», то варто звернути увагу на загальну суму зібраних валових страхових премій, яка наведена на рис. 2.6.

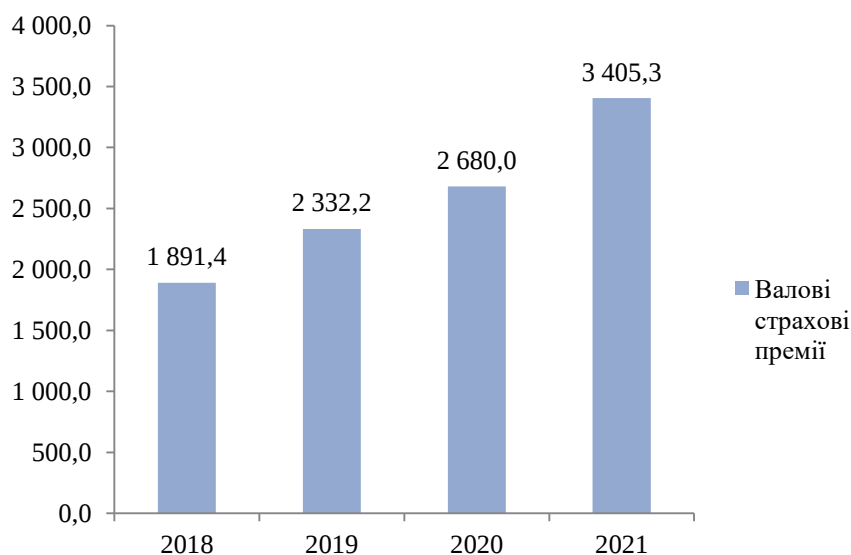

Рисунок 2.6 – Загальний обсяг валових страхових премій АТ «СК «ARX» за 2018-2021 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

Загальний обсяг валових страхових премій відображає суму премій отриманих від страхування та перестрахування ризиків за усіма видами страхування, на право проведення яких страхова компанія має відповідні ліцензії.

У 2018 р. загальна сума валових премій становила 1 891,4 млн грн, у 2019 р. – 2 332,2 млн грн, у 2020 р. – 2 680,0 млн грн, у 2021 р. – 3 405,3 млн грн.

У 2021 р., в порівнянні з 2018 р., сума отриманих премій збільшилася на 1 513,8 млн грн, або майже вдвічі. Це вказує на те, що збільшується кількість укладених договорів страхування та перестрахування, а, отже, підвищується рівень довіри страхувальників до страхової компанії.

Не менш важливим показником, що характеризує діяльність страхової компанії, є премії, передані у перестрахування. Сума премій, переданих у перестрахування наведена на рис. 2.7.

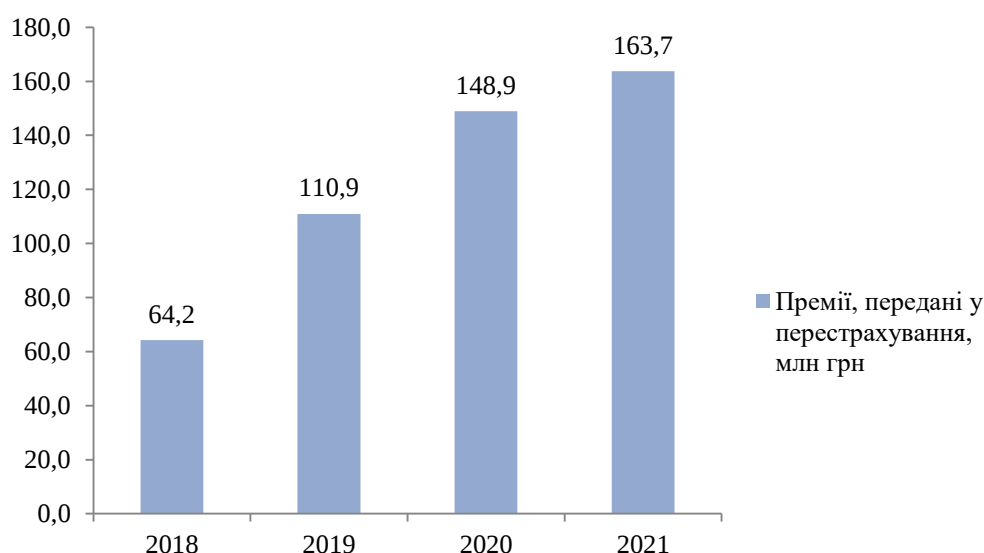

Рисунок 2.7 – Премії, передані в перестрахування АТ «СК «ARX» за 2018-2021 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

З наведених вище даних можна побачити, що сума премій, переданих у перестрахування постійно зростає. Мінімальне значення даного показника спостерігалось у 2018 р., а максимальне – у 2021 р. Також варто зазначити, що у 2021 р., в порівнянні з 2018 р., сума премій, переданих у перестрахування зросла на 99,5 млн грн або більше, ніж на 50 %.

Найбільші суми премій, переданих у перестрахування характерні для таких видів страхування як страхування майна, страхування вантажів та багажу (вантажобагажу), страхування відповідальності перед третіми особами, медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) та страхування наземного транспорту (крім залізничного).

Для того щоб більш точно та глибоко охарактеризувати показники діяльності страхової компанії, необхідно також проаналізувати загальну суму виплачених страхових відшкодувань. Дані про здійснені валові страхові виплати наведені на рис. 2.8.

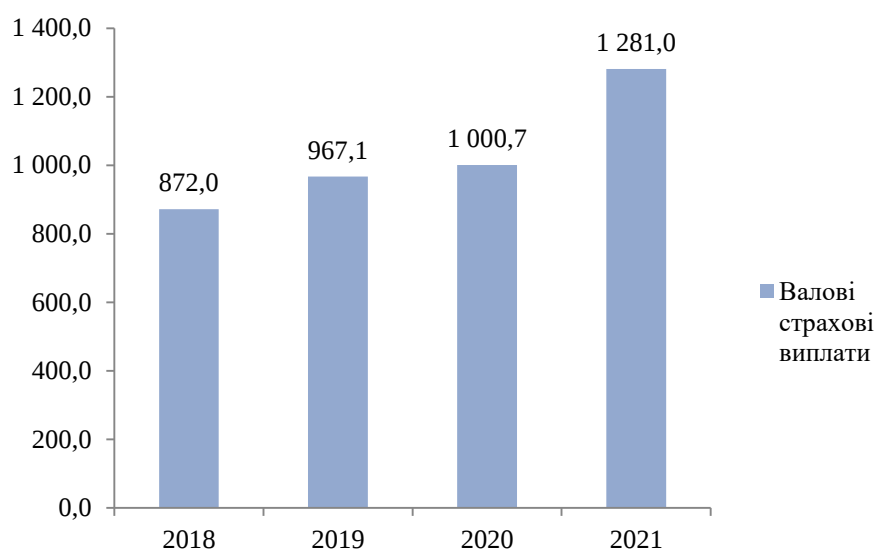

Рисунок 2.8 – Валові страхові виплати в АТ «СК «ARX» за 2018-2021 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

З даних, що наведені вище, можна побачити, що мінімальне значення загальної суми валових страхових виплат за усіма видами страхування, що надаються страховою компанією, спостерігалось у 2018 р. на рівні 872,0 млн грн. Максимальне значення було на рівні 1 281,0 млн грн у 2021 р. Також варто зазначити, що у 2021 р., в порівнянні з 2018 р., загальна сума страхових виплат збільшилася на 409,0 млн грн.

Постійне збільшення суми виплачених страхових відшкодувань вказує на те, що АТ «СК «ARX» виконує зобов'язання, взяті на себе відповідно до укладених договорів страхування.

Одним з найбільш поширених видів страхування у страховій компанії є автотранспортне страхування, що включає в себе страхування авто-каско та страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту за внутрішніми та міжнародними договорами. Частка автотранспортного страхування за валовими страховими преміями та страховими виплатами у портфелі страховика наведена на рис. 2.9.

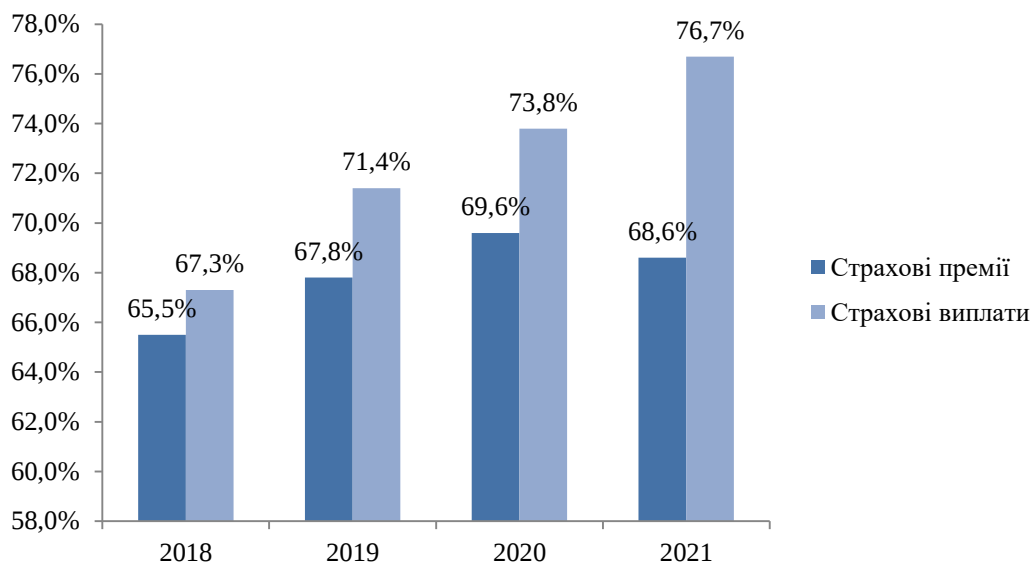

Рисунок 2.9 – Частка автотранспортного страхування за валовими страховими преміями та страховими виплатами у портфелі страховика АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

За отриманими страховими преміями автотранспортне страхування займає більше, ніж 60 % страхового портфеля і дане значення з кожним роком продовжує зростати. Зокрема у 2018 р. частка даного виду страхування становила 65,5 %, у 2019 р. – 67,8 %, у 2020 р. – 69,6 %, у 2021 р. – 68,6 %.

За здійсненими страховими виплатами автотранспортне страхування займає більше, ніж 65 % страхового портфеля і дане значення також кожного року збільшується. У 2018 р. частка автотранспортного страхування у портфелі страховика становила 67,3 %, у 2019 р. – 71,4 %, у 2020 р. – 73,8 %, у 2021 р. – 76,7 %.

Також варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду частка автотранспортного страхування за страховими виплатами у структурі страхового портфеля зросла майже на 10 %.

У рамках роботи доцільно також проаналізувати суми отриманих страхових премій та здійснених страхових виплат за кожним з видів автотранспортного страхування.

Дані про страхові премії та страхові виплати за страхуванням авто-каско наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Валові страхові премії і страхові виплати за страхуванням авто-каско в АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Страхові премії, млн грн	1 130,9	1 382,9	1 611,6	2 038,9
Страхові виплати, млн грн	481,4	570,0	614,9	832,6

Джерело: розроблено автором за даними 39-42]

З наведених вище даних можна побачити, що суми отриманих страхових премій з страхування авто-каско постійно збільшувалися. Мінімальне значення показника спостерігалось у 2018 р. на рівні 1 130,9 млн грн, а максимальне значення було на рівні 2 038,9 млн грн у 2021 р. Загальне збільшення суми зібраних премій у період з 2018 р. до 2021 р. становило 907,9 млн грн.

Постійне збільшення суми страхових премій говорить про високий рівень довіри страхувальників до АТ «СК «ARX».

Суми здійснених страхових виплат також з кожним роком збільшувалися. У 2018 р. виплати становили 481,4 млн грн, що є мінімальним значенням протягом досліджуваного періоду, а в 2021 р. були здійснені виплати на суму 832,6 млн грн, що є максимальним значенням протягом досліджуваного періоду. Загальне збільшення становило 351,1 млн грн або майже 50 %.

Збільшення суми страхових виплат вказує на те, що страхова компанія виконує взяті на себе зобов'язання.

Суми зібраних валових страхових премій та здійснених страхових виплат зі страхування цивільно-правової відповідальності автовласників за внутрішніми договорами наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Валові страхові премії та страхові виплати зі страхування цивільної відповідальності автовласників (за внутрішніми договорами) в АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Страхові премії, млн грн	140,4	169,8	218,7	258,5
Страхові виплати, млн грн	97,7	94,2	104,4	133,0

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

Зібрані страхові премії зі страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів також з кожним роком зростають. Мінімальне значення показника спостерігалось у 2018 р. та становило 140,4 млн грн, максимальним значення було у 2021р. та становило 258,5 млн грн. Загальне збільшення суми зібраних страхових премій у період з 2018 р. до 2021 р. становило 118,1 млн грн.

Суми здійснених страхових виплат за даним видом страхування кожного року зростають. Мінімальним значення цього показника було у 2019 р. на рівні 94,2 млн грн, а максимальним – у 2021 р. та становило 133,0 млн грн.

Здійснені страхові виплати знаходяться на досить високому рівні та з кожним роком продовжують зростати, що говорить про надійність та відповідальність страхової компанії.

Суми страхових премій та страхових виплат за страхуванням «Зелена карта» наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Валові страхові премії та страхові виплати зі страхування «Зелена карта» в АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Страхові премії, млн грн	23,8	27,3	34,5	38,4
Страхові виплати, млн грн	3,9	6,0	5,7	7,1

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

Зібрані валові страхові премії за страхуванням «Зелена карта» у 2018 р. становили 23, млн грн, що є мінімальним значенням протягом досліджуваного періоду. Максимальним значення показника було у 2021 р. та знаходилося на рівні 38,4 млн грн.

Загальне збільшення суми страхових премій у період з 2018 р. до 2021 р. становило 14,5 млн грн.

Зібрані страхові премії зі страхування «Зелена карта» є значно нижчими, ніж за іншими видами автотранспортного страхування.

Протягом досліджуваного періоду мінімальний обсяг валових страхових виплат спостерігався у 2018 р. та становив 3,9 млн грн, а максимальний – 7,1 млн грн у 2021 р. Також у 2020 р., в порівнянні з попереднім роком, спостерігалось незначне зниження суми страхових виплат.

Суми страхових виплат за страхуванням «Зелена карта» є набагато меншими, ніж за іншими видами автострахування. Однією з причин цього є те, що водії при керуванні автотранспортними засобами за кордоном є більш уважними та обережними, а, отже, стається менше страхових випадків.

Зважаючи на те, що автотранспортне страхування займає значну частку страхового портфеля АТ «СК «ARX» варто також визначити рівень виплат. Дані щодо рівня виплат за кожним з видів автострахування наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Рівень виплат за видами автотранспортного страхування в АТ «СК «ARX» у 2018-2021 рр.

Вид страхування	2018	2019	2020	2021
Авто-каско, %	42,5	41,2	38,1	40,8
ОСЦПВ, %	69,6	55,4	47,7	51,4
«Зелена карта», %	16,4	22,1	16,5	18,5

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

З наведених вище даних можна побачити, що автотранспортне страхування для страхової компанії є прибутковим. А найвищий рівень виплат спостерігається за ОСЦПВ.

Також варто проаналізувати частки страхових премій, що припадають на різні види автотранспортного страхування та наведені нижче на рис. 2.10.

З наведених нижче даних можна побачити, що за отриманими страховими преміями найбільша частка, а саме 87,3 %, припадає на страхування авто-каско. На страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (за внутрішніми договорами) припадає 10,9 %. Найменша частка, а саме 1,8 %, припадає на страхування «Зелена карта».

Розподіл страхових виплат за видами автотранспортного страхування такий ж самий як і за страховими преміями. Найбільша частка здійснених виплат

припадає на страхування авто-каско, далі йде страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (за внутрішніми договорами) та найменша частка припадає на страхування «Зелена карта».

Рисунок 2.10 – Розподіл валових страхових премій за видами автотранспортного страхування в АТ «СК «ARX» у 2021 р.

Джерело: розроблено автором за даними [39-42]

Зважаючи на те, що автотранспортне страхування є найбільш популярним та поширеним видом страхування серед страхувальників, СК «ARX» розробила для своїх клієнтів різні програми автострахування.

За страхуванням авто-каско АТ «СК «ARX» пропонує такі програми страхування:

- КАСКО «Все включено» (покриває такі ризики як викрадення, наслідки ДТП, стихійні лиха та інші негаразди, зокрема вибух, пожежа, падіння дерев, протиправні дії третіх осіб. Перевагами програми є те, що страхова сума встановлюється в розмірі дійсної вартості авто, страховий платіж можна сплачувати частинами, організовується 3 евакуації на рік з місця події, заміна пошкоджених деталей на нові відшкодовується без врахування зносу, можливість вибору оптимальної франшизи від 0 % до 10 % та ін.);

- КАСКО «Смарт» (програма передбачає отримання індивідуальної знижки за стиль керування авто. Спеціальний мобільний додаток фіксує основні

показники водіння: швидкість, маневри, гальмування та використання смартфона за кермом. За кожну поїздку страхувальник отримує бали, і чим вищі бали, тим більша знижка. Максимальна знижка становить 35 %, а гарантована знижка під час встановлення пристрою 10 %. Програма страхування покриває такі ризики як викрадення, стихійні лиха, наслідки ДТП та інші негаразди. Перевагами страхування є оплата страхового платежу частинами, цілодобова інформаційна підтримка, територія страхування – Україна, країни Європи, республіка Грузія);

- КАСКО «Лайт» (програма передбачає вибір одного з пакетів КАСКО: викрадення + повна загибель внаслідок стихії + ДТП або викрадення + повна загибель внаслідок стихії + ДТП + пошкодження вітрового скла. У вибраний пакет послуг також можна додати ризик «Збитки внаслідок інших подій». Страхувальник може самостійно обрати розмір франшизи від 0% до 2 %. Перевагами програми є можливість застрахувати додаткове обладнання, за ризиком викрадення немає обмежень місця паркування, повертається до 50 % витрат на заміну замків, якщо було втрачено ключі та цілодобова інформаційна підтримка);

- КАСКО 5+ (програма передбачає покриття таких ризиків як викрадення, наслідки ДТП та повну загибель внаслідок стихійного лиха. Є також додаткова опція страхування вітрового скла. Передбачається безумовна франшиза у розмірі 10 % при викраденні авто чи повному знищенні та умовна франшиза у розмірі 5 % у випадку ДТП (але не менше 4 000 грн). Перевагами програми є цілодобова інформаційна підтримка, можливість застрахувати додаткове обладнання, за ризиком викрадення немає обмежень місця паркування та ін);

- КАСКО «Класік» (покриття найбільш поширених ризиків: ДТП, викрадення, протиправні дії третіх осіб, стихійні лиха та падіння предметів. Можливість врегулювання без виклику компетентних органів, немає обмежень щодо кількості заявлених випадків протягом дії договору. Перевагами є можливість сплати страхових платежів частинами, страхова сума встановлюється в розмірі дійсної вартості авто та ін) [38].

За даним видом автотранспортного страхування усі програми передбачають страхування від однакового переліку ризиків та відрізняються розміром франшизи, максимально можливим розміром страхової суми та переліком додаткових послуг.

За страхуванням цивільної відповідальності автовласників (за внутрішніми договорами) АТ «СК «ARX» пропонує такі програми страхування:

- Автоцивілка SMART (передбачає гарантовану знижку 10 % відразу та можливість отримання індивідуальної знижки до 25 % за стиль керування авто під час укладення нового договору наступного року. Окрім стандартної обов'язкової автоцивілки, Автоцивілка SMART передбачає варіант з КАСКО «Прямий захист». За таким варіантом страхувальник може отримати відшкодування за своє авто в межах 160 000 грн. Покриває такі ризики як завдання шкоди майну третіх осіб, завдання шкоди життю та здоров'ю третіх осіб та завдання шкоди власному авто. Перевагами програми є можливість оформити електронний поліс на сайті компанії, пряме врегулювання та повне покриття витрат при настанні ДТП з іншим учасником);

- Автоцивілка «Все включено» (передбачає обов'язкову автоцивілку, добровільну автоцивілку та авто-каско «Прямий захист». У разі настання ДТП потерпілому може бути відшкодовано до 1 000 000 грн (в залежності від обраної опції). Також є можливість отримання відшкодування за власне авто до 160 000 грн. Перевагами програми є можливість оформити електронний поліс на сайті компанії, пряме врегулювання та повне покриття витрат при настанні ДТП з іншим учасником);

- Автоцивілка онлайн (передбачає покриття таких ризиків як збитки, нанесені майну третіх осіб та збитки, нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб. Страхова сума за збитки нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб становить 320 000 грн. Страхова сума за збитки нанесені майну третіх осіб становить 160 000 грн. При відшкодуванні збитків, нанесених майну третіх осіб використовується франшиза 0 грн, 2 000 грн, 2 600 грн або 3 200 грн. При

відшкодуванні збитків, нанесених життю чи здоров'ю третіх осіб франшиза не застосовується);

- Автоцивілка паперова (передбачає покриття таких ризиків як збитки, нанесені майну третіх осіб та збитки, нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб. Страхова сума за збитки нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб становить 320 000 грн. Страхова сума за збитки нанесені майну третіх осіб становить 160 000 грн. При відшкодуванні збитків, нанесених майну третіх осіб використовується франшиза 0 грн, 2 000 грн, 2 600 грн або 3 200 грн. Франшиза не враховується при відшкодуванні збитків, нанесених життю чи здоров'ю третіх осіб);

- Автоцивілка добровільна (передбачає покриття таких ризиків як збитки, нанесені майну третіх осіб та збитки, нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб. Страхова сума обирається страхувальником самостійно в межах від 50 000 грн до 1 000 000 грн) [38].

За даним видом автотранспортного страхування програми відрізняються розміром франшизи та переліком можливих додаткових послуг. Проте програми мають однакові переліки обов'язкових ризиків та ліміти відповідальності страховика за обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності автовласників.

Також АТ «СК «ARX» надає послуги зі страхування «Зелена карта». Зокрема пропонує програму Зелена карта «Автоконсьерж».

Зелена карта «Автоконсьерж» - це міжнародний страховий поліс авто цивільної відповідальності, за яким у разі ДТП відшкодовується збиток потерпілій стороні. Розмір виплати залежить від умов, визначених законодавством країни, в якій стався страховий випадок. Програма передбачає покриття таких ризиків як збитки, нанесені майну третіх осіб та збитки, нанесені життю чи здоров'ю третіх осіб.

Для того, щоб оформити поліс необхідні такі документи як індивідуальний податковий номер, закордонний паспорт та техпаспорт [38].

Отже, АТ «СК «ARX» є лідером на вітчизняному страховому ринку за сумою зібраних страхових премій та здійснених страхових виплат. Найбільшу частку у структурі страхового портфеля компанії займає авто страхування.

Протягом досліджуваного періоду страхові премії та страхові виплати за видами автотранспортного страхування постійно зростали.

2.3 Напрями прискорення розвитку автотранспортного страхування

На сьогоднішній день вітчизняний ринок страхування знаходиться на етапі розвитку та супроводжується складними економічними умовами, що зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами.

Автотранспортне страхування характеризується наявністю низки проблем, що стримують його розвиток, а саме: низький рівень страхової культури та довіри до страхових компаній, тривалий термін очікування виплати страхового відшкодування, недосконалість законодавчої бази у сфері автотранспортного страхування та її невідповідність міжнародним стандартам та зменшення попиту на послуги страхування через зниження рівня доходів населення [43-44]. Негативно також на його розвиток впливає ведення воєнних дій та території України та неможливість здійснення страхової діяльності на тимчасово окупованих територіях.

Для того, щоб вирішити вище перелічені проблеми можна звернутися до світового досвіду розвитку автотранспортного страхування.

Зокрема для вирішення проблеми тривалого очікування виплати страхового відшкодування варто звернути увагу на систему прямого врегулювання збитків внаслідок ДТП, яка діє на території багатьох європейських країн [45].

Сутність системи прямого врегулювання збитків полягає в тому, що водій, який став учасником дорожньо-транспортної пригоди з вини іншого водія, може

отримати страхову виплату не від страхової компанії водія, що став винуватцем ДТП, а від тієї, яку він обрав самостійно [45].

Страхова компанія, обрана потерпілою стороною, здійснює страхову виплату та далі вже без її участі врегульовує всі питання зі страховою компанією винуватця ДТП.

Дана система значно скорочує період очікування страхової виплати потерпілою стороною та дозволяє перекласти процес відшкодування збитків з водія на страхову компанію [46].

Для страхових компаній від якості врегулювання збитків та сумлінності виконання взятих на себе зобов'язань відповідно до укладених договорів страхування залежать відносини зі страхувальниками та репутація на ринку. Також система прямого врегулювання збитків дає можливість підвищити лояльність клієнтів та ефективність регресивної діяльності [45].

Сьогодні ефективність прямого відшкодування збитків у низці європейських країн забезпечується завдяки: чітко налагодженій системі взаєморозрахунків між різними страховиками; спрощеному порядку оформлення ДТП; новітнім інформаційним технологіям, що включено в діяльність страхових компаній та в глобальну систему страхування відповідальності власників автотранспортних засобів.

Впровадження системи прямого врегулювання збитків підвищує рівень надання страхових послуг у сфері страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів за рахунок підвищення боротьби страховиків за потенційних страхувальників.

Досвід країн Європи, що перейшли до системи прямого врегулювання, показує скорочення та спрощення процесу врегулювання збитків. Це пов'язано з тим, що страхові компанії мають стимул надавати якісні послуги, швидко та в повному обсязі здійснювати страхові виплати страхувальникам.

Однією з головних переваг даної системи є те, що потерпілі особи мають гарантії вчасного отримання страхової виплати [46].

В Україні система прямого врегулювання збитків у сфері ОСЦПВ діє з грудня 2016 року. Її учасниками є досить невелика кількість страхових компаній, що впливає на її ефективність [47].

Протягом періоду дії системи прямого врегулювання в Україні зменшилися терміни отримання страхових виплат та підвищився рівень якості надання страхових послуг. Також зменшилася кількість страхових премій, що надходять до недобросовісних страхових компаній, що не виконують взяті на себе зобов'язання [45]. Тому необхідно й надалі вдосконалювати дану систему та збільшувати кількість її учасників.

Крім вдосконалення системи прямого врегулювання збитків ще одним з напрямків підвищення рівня розвитку автотранспортного страхування є вдосконалення нормативно-правової бази і її відповідність європейським стандартам й міжнародним вимогам. Також необхідно вдосконалити систему державного регулювання у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників, адже розвиток даного виду страхування є поштовхом до розвитку ринку страхування в цілому. Підтвердженням даної думки може бути ринок страхування Італії, що почав розвиватися після того, як було введено ОСЦПВ [46].

Основними причинами необхідності державного регулювання ринку ОСЦПВНТЗ є боротьба з неплатоспроможними та недобросовісними страховими компаніями, що шкодять розвитку автострахування та те, що ОСЦПВ є потужним інвестиційним ресурсом.

Однією з проблем, що стримує розвиток як ринку автотранспортного страхування, так і страхового ринку в цілому є недовіра до страхових компаній. Тому ще одним з важливих напрямків розвитку є підвищення рівня довіри до страховиків. Для цього необхідно проводити більш ефективну рекламну кампанію для донесення до громадян інформації про безпечність та необхідність страхування.

Зважаючи на розвиток інформаційних технологій та Інтернету перспективними напрямками розвитку є онлайн продажі та впровадження

електронного полісу страхування, який б не передбачав наявності паперових полісів.

Перевагами електронних полісів є економія часу, підвищення рівня якості послуг, зменшення вартості полісу та зменшення витрат на звітність та документообіг [48].

Інтернет-продажі стали особливо популярними та необхідними в умовах карантину та воєнного стану. Така необхідність призвела до того, що страхові компанії почали використовувати такі цифрові технології як онлайн-калькулятори на своїх офіційних сайтах, з'явилася можливість укласти та оплатити договір страхування онлайн, а також можливість замовити консультацію працівників страхової компанії в режимі онлайн [49].

Тому, зважаючи на популярність онлайн-продажів, страховим компаніям необхідно вдосконалити офіційні сайти та зробити їх зручними для своїх клієнтів, розширити перелік послуг, що можуть надаватися дистанційно з використанням цифрових технологій.

Необхідно також запровадити мобільні додатки, через які страхувальники могли б повідомити про настання страхового випадку, зв'язатися зі страховиком, надіслати фото та відео докази пошкоджень та ін.

Також за кордоном в автотранспортному страхуванні набуває популярності таке явище як телематика, тобто засоби обробки та передачі інформації про водія, місце знаходження автомобіля, швидкість та порушення. Така система прискорює та спрощує процес страхування [48]. Дане явище базується на використанні спеціальної програми, яка дозволяє надавати знижки водіям, залежно від їх стилю керування автомобілем.

Впровадження системи телематики є перспективним та інноваційним рішенням у розвитку автотранспортного страхування.

Також до напрямків прискорення розвитку автотранспортного страхування можна віднести:

- зміна підходу до визначення страхової історії автовласника, тобто прив'язати її не до транспортного засобу, а до водія;

- централізація боротьби з шахрайством у сфері автострахування;
- перегляд підходу до системи понижувальних/підвищувальних коефіцієнтів з метою фінансового стимулювання страховиків та страхувальників;
- збільшення кількості учасників системи прямого врегулювання збитків [46].

Отже, для розвитку ринку автотранспортного страхування в Україні необхідно вдосконалити вже існуючу систему прямого врегулювання збитків та систему державного регулювання у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників. Також до напрямків розвитку можна віднести підвищення рівня страхової культури та використання електронних полісів страхування.

ВИСНОВКИ

Виходячи з завдань кваліфікаційної бакалаврської роботи можна зробити такі висновки:

1) автотранспортне страхування виникло та почало розвиватися не так давно, порівняно з іншими видами страхування. Його розвиток відбувався в кілька етапів, кожен з яких характеризується власними особливостями;

2) основною передумовою виникнення є створення автомобільного транспорту та наявність ризиків, що його супроводжують;

3) автотранспортне страхування пов'язане з захистом майнових інтересів осіб, щодо збитків, які настали внаслідок володіння та користування автотранспортними засобами;

4) автотранспортне страхування є комплексним поняттям що об'єднує страхування авто-каско, КАРГО, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за внутрішніми та міжнародними договорами), страхування від нещасних випадків на автотранспорті та страхування відповідальності автоперевізників;

5) необхідність автотранспортного страхування полягає в мінімізації ризиків, що пов'язані з використанням автотранспорту;

6) роль автотранспортного страхування у захисті інтересів учасників дорожнього руху полягає у відшкодуванні збитків, що були завдані транспортному засобу та шкоди, що була завдана життю й здоров'ю потерпілих осіб, а також їх майну;

7) основними ризиками є ДТП, пожежа, стихійні лиха, протиправні дії третіх осіб та відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам;

8) основним нормативно-правовим забезпеченням автотранспортного страхування є Закон України «Про страхування» та Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»;

9) також до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері автотранспортного страхування належать Постанови Правління Національного банку України та правила страхування (для добровільних видів страхування);

10) найбільш популярними видами автострахування є авто-каско, ОСЦПВ та страхування за системою «Зелена карта»;

11) протягом досліджуваного періоду частка автотранспортного страхування на страховому ринку України знаходилася у межах від 34 % до 44 %;

12) валові страхові премії та виплати за основними видами автострахування збільшуються;

13) у 2022 р. спостерігалось незначне зменшення обсягу отриманих страхових премій за страхуванням авто-каско та ОСЦПВ. Дане зниження пояснюється неможливістю проведення страхової діяльності на тимчасово окупованих територіях України;

14) у 2022 р. також спостерігалось різке зростання обсягів сплачених страхових премій за страхування за системою «Зелена карта». Дане зростання відбулося через збільшення осіб, що виїжджали за кордон на власних автомобілях;

15) найбільша частка страхових премій та виплат припадає на страхування авто-каско, а найменша – на страхування «Зелена карта»;

16) автотранспортне страхування є найбільш поширеним видом страхування у більшості страхових компаній, що працюють на території України. У АТ «СК «ARX» воно займає більше ніж 60 % структури страхового портфеля. Суми отриманих страхових премій та здійснених страхових виплат з кожним роком збільшуються;

17) на ринку страховики, в тому числі й АТ «СК «ARX» пропонують досить широкий перелік програм страхування за різними видами автотранспортного страхування;

18) для прискорення подальшого розвитку автотранспортного страхування в Україні необхідно удосконалити вже існуючу систему прямого врегулювання збитків і збільшити кількість її учасників.;

19) необхідно вдосконалити нормативно-правову базу здійснення даного виду страхування відповідно до міжнародних стандартів та підвищити рівень довіри населення до страхових компаній;

20) страховим компаніям потрібно вдосконалити офіційні сайти та зробити їх більш зручними для своїх клієнтів, розширити перелік послуг, що можуть надаватися дистанційно з використанням цифрових технологій.

21) необхідно також запровадити мобільні додатки, через які страхувальники могли б повідомити про настання страхового випадку або зв'язатися зі страховиком.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Ільченко Г. О. Історико-правовий аналіз передумов виникнення страхових правовідносин. URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2013/12/14.pdf>. (Дата звернення: 27.01.2023).
2. Кульчій О. О. Іноземний досвід правового регулювання договору страхування цивільно-правової відповідальності автовласників. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С. 170-173. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8571/35.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Дата звернення: 27.01.2023).
3. Салайчук О. М. Генезис автотранспортного страхування. URL: <https://xn--80affa3aj0al.xn--80asehdb/bfa42d34-7a34-4cda-826c-102c81cbc562>. (Дата звернення: 31.01.2023).
4. Ляшенко Н. В., Янушева Л. М. Ринок автотранспортного страхування України: стан, проблеми розвитку та особливості регулювання в умовах глобалізації страхових відносин. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=450>. (Дата звернення: 28.01.2023).
5. Скидан О. О. Автоцивілка: становлення, проблеми та шляхи їх вирішення. *Наукові записки*. 2010. Вип. 10, част. II. С. 92-95. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zbirnyki/zapiski/10_II_2010.pdf#page=92. (Дата звернення: 28.01.2023).
6. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. URL: https://mtsbu.ua/ua/for_consumers/green_card/96550/. (Дата звернення: 28.01.2023).
7. Третяк Д. Д., Поруба Я. С. Інноваційні технології в автотранспортному страхуванні. URL: <https://xn--80affa3aj0al.xn--80asehdb/ab45daaa-3811-4f69-8ae0-b147542e3066>. (Дата звернення: 31.01.2023).
8. Яворська Т.В. Страхові послуги: навчальний посібник / Т.В. Яворська. – К.: Знання, 2008. – 350 с.

9. Бовсуновська Г.С. Теоретичні засади розвитку автотранспортного страхування. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/23-2152-1-PB%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/23-2152-1-PB%20(2).pdf). (Дата звернення: 03.02.2023).

10. Базилевич В.Д. Європейське регулювання страхової діяльності. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/89544-294-vropeyske-regulyuvannya-strahovo-dyalnost.html>. (Дата звернення: 03.02.2023).

11. Кривошлик Т.Д. Економічна сутність та особливості класифікації автотранспортного страхування. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 1(15). С. 256-268. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1\(15\)-256-268](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1(15)-256-268). (Дата звернення: 04.04.2023).

12. Лещенко І. В., Кривошлик Т. Д. Автотранспортне страхування: визначення змісту. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/40266/sgbpfiiuu_23.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Дата звернення: 31.05.2023).

13. Страхування: Підручник / Керівник авт. Колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2022. – 599 с. URL: <https://studentbooks.com.ua/content/view/137/43/>. (Дата звернення: 03.02.2023).

14. ПРАТ СК «ПЗУ Україна»: офіційний сайт. URL: <https://www.pzu.com.ua/individual/avto/kasko.html>. (Дата звернення: 04.02.2023).

15. Страхова компанія «Гарант і я»: офіційний сайт. URL: <http://www.harant.com.ua/dictionary/strahuvannya-karho-cargo-insurance/>. (Дата звернення: 04.02.2023).

16. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text>. (Дата звернення: 04.02.2023).

17. Про страхування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>. (Дата звернення: 04.02.2023).

18. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. URL: https://mtsbu.ua/ua/about_us/general/. (Дата звернення: 04.02.2023).

19. Ткаченко І. О. Ризики у транспортних процесах: навч. посібник / І. О. Ткаченко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 114 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154806543.pdf>. (Дата звернення: 08.02.2023).

20. Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Постанова Правління Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30052022_109. (Дата звернення: 08.02.2023).

21. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Постанова Правління Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30052022_108. (Дата звернення: 08.02.2023).

22. Статистика ДТП в Україні. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/>. (Дата звернення: 17.03.2023).

23. Форіншурер – журнал про страхування, перестрахування та іншуртех: офіційний сайт. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>. (Дата звернення: 17.03.2023).

24. Форіншурер – журнал про страхування, перестрахування та іншуртех: офіційний сайт. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>. (Дата звернення: 17.03.2023).

25. Форіншурер – журнал про страхування, перестрахування та іншуртех: офіційний сайт. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00674.pdf>. (Дата звернення: 17.03.2023).

26. Форіншурер – журнал про страхування, перестрахування та іншуртех: офіційний сайт. Огляд небанківського фінансового сектору за 2020 рік. URL: <https://forinsurer.com/stat>. (Дата звернення: 17.03.2023).

27. Форіншурер – журнал про страхування, перестрахування та іншуртех: офіційний сайт. Огляд небанківського фінансового сектору за 2021 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00726.pdf>. (Дата звернення: 17.03.2023).

28. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору за 2022 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-2022-roku>. (Дата звернення: 17.03.2023).

29. Національний банк України. Показники діяльності страхових компаній. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. (Дата звернення: 17.03.2023).

30. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Статистичні дані провадження ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами 2017 та 2018 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2019/02/Stat_dani_provadgenniya_OSCPVVNTZ_v_sic_hni-grudni_2017_ta_2018.pdf. (Дата звернення: 25.03.2023).

31. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Статистичні дані провадження ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами 2018 та 2019 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2020/02/Stat_dani_provadgenniya_OSCPVVNTZ_v_sic_hni-grudni_2018_ta_2019.pdf. (Дата звернення: 25.03.2023).

32. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Статистичні дані провадження ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами 2020 та 2021 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2022/02/Stat_dani_BH_01_12_2020_2021.pdf. (Дата звернення: 25.03.2023).

33. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Статистичні дані провадження ОСЦПВВНТЗ за внутрішніми договорами 2021 та 2022 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2023/02/cv/Stat_dani_site_01_12_2021_2022.pdf. (Дата звернення: 25.03.2023).

34. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Показники здійснення міжнародного страхування у 2021 та 2020 роках. URL:

https://mtsbu.ua/files/Statistics/2022/02/Pokazniki_ZK_01_12_2020_2021.pdf. (Дата звернення: 27.03.2023).

35. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Показники здійснення міжнародного страхування у 2019 та 2018 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2020/02/Pokazniki_ZK_01_12_2018_01_12_2019.pdf. (Дата звернення: 27.03.2023).

36. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Показники здійснення міжнародного страхування у 2018 та 2017 роках. URL: https://mtsbu.ua/files/Statistics/2019/02/Pokazniki_ZK_12_2017_12_2018.pdf. (Дата звернення: 27.03.2023).

37. Моторне (транспортне) страхове бюро України: офіційний сайт. Показники здійснення міжнародного страхування у 2022 та 2021 роках. URL: https://mtsbu.ua/file/Statistics/2023/02/zk/Pokazniki_ZK_01_12_2021_2022_site.pdf. (Дата звернення: 27.03.2023).

38. АТ «СК «ARX»: офіційний сайт. URL: <https://arx.com.ua/pro-kompaniyu>. (Дата звернення: 10.04.2023).

39. АТ «СК «ARX». Фінансова звітність за 2018 рік. URL: https://arx.com.ua/uploads/13/5_AXA-Ukraine-financial-report-2018.pdf. (Дата звернення: 10.04.2023).

40. АТ «СК «ARX». Фінансова звітність відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора за 2019 рік. URL: <https://arx.com.ua/uploads/6/ARX-Insurance-FS-2019-with-audit-report.pdf>. (Дата звернення: 10.04.2023).

41. АТ «СК «ARX». Фінансова звітність відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2020. URL: <https://arx.com.ua/uploads/183/ARX-Insurance-IFRS-FS-2020.pdf>. (Дата звернення: 10.04.2023).

42. АТ «СК «ARX». Фінансова звітність відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора від 31 грудня 2021.

URL: <https://arx.com.ua/uploads/267/ARX-Insurance-IFRS-2021.pdf>. (Дата звернення: 10.04.2023).

43. Федорович І. М. Проблеми та перспективи розвитку автострахування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. С. 79-85. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2019/39-2019/12.pdf>. (Дата звернення: 19.04.2023).

44. Бабенко-Левада В. Г., Удовіченко А. В. Проблеми та напрями розвитку страхування автотранспортних засобів в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/48.pdf. (Дата звернення: 19.04.2023).

45. Автотранспортне страхування в Україні: стан, проблеми та тенденції розвитку. URL: <https://kon-insurance.mnau.edu.ua/files/work/59.pdf>. (Дата звернення: 19.04.2023).

46. Удовіченко А. В. Основні напрями розвитку страхування автотранспортних засобів в Україні. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/4017/1/Udovichenko_The_main.pdf. (Дата звернення: 19.04.2023).

47. Інформація про систему прямого врегулювання збитків. URL: https://mtsbu.ua/files/Proekt_PVZ/pryame_vregul_zbytkivstattya.pdf. (Дата звернення: 19.04.2023).

48. Приказюк Н., Моташко Т. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні. *ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 3. С. 37-47. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/168_6.pdf. (Дата звернення: 20.04.2023).

49. Чвертко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Цифровізація страхового бізнесу як дієвий важіль управління ризиками. *Sciences of Europe*. 2022. Вип. 89. С. 7-11. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/tsifrovizatsiya-strahovogo-biznesu-yak-dieviy-vazhil-upravlinnya-rizikami.pdf>. (Дата звернення: 20.04.2023).